

2018. aasta ülevaade Euroopa Inimõiguste Kohtusse Eesti Vabariigi vastu esitatud individuaalkaebuste kohta

Ülevaate on koostanud Vabariigi Valitsuse esindaja Euroopa Inimõiguste Kohtus Maris Kuurberg Välisministeeriumi juriidilisest osakonnast (maris.kuurberg@mfa.ee, telefon 6377400). Ülevaates käsitletakse individuaalkaebusi, mis on esitatud Eesti Vabariigi vastu Euroopa Inimõiguste Kohtule Euroopa Nõukogu inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni alusel. Ülevaade koosneb järgmistest jaotustest.

Kokkuvõte

- 1. Üldinformatsioon arengutendentsidest Euroopa Inimõiguste Kohtus**
 - 1.1 *Statistika*
 - 1.2 *Konventsioonisüsteemi reform ja EIK menetluslikud uuendused*
 - 1.3 *Euroopa Liidu ühinemine konventsiooniga*
 - 1.4 *Muu Eesti tegevus seoses EIK-ga*
- 2. 2018. aastal Eesti Vabariigi kohta tehtud sisulised otsused**
 - 2.1 *M.T. vs. Eesti*
 - 2.2 *Jatsõtsõn vs. Eesti*
 - 2.3 *A.T. vs. Eesti*
 - 2.4 *A.T. vs. Eesti (2)*
- 3. 2018. aastal Eesti Vabariigi kohta tehtud otsused kaebuste vastuvõetavuse kohta**
 - 3.1 *Lüütsepp vs. Eesti*
 - 3.2 *V.S. vs. Eesti*
 - 3.3 *Maksimov vs. Eesti*
 - 3.4 *Merisalu vs. Eesti*
- 4. Eesti Vabariigi kohta tehtud kohtuotsuste täitmine**

Kokkuvõte

2018. aastal vähenes Euroopa Inimõiguste Kohtusse (edaspidi *EIK*) esitatud kaebuste arv 32 %, kuid aasta lõpuks menetluses olevate kaebuste arv jäi aastatagusega sisuliselt samaks, kuna EIK tegi 2018. aastal vähem otsuseid. 1. jaanuari 2019 seisuga on pooleli 56 350 kaebuse arutamine. Samas on EIK võtnud mitmeid menetluslikke meetmeid kaebuste läbivaatamise lihtsustamiseks, mis omakorda suurendab riikide töökoormust ning eeldab rohkem kokkulepete sõlmimist.

Taani korraldas oma Euroopa Nõukogu (edaspidi *EN*) eesistumise ajal aprillis 2018 Kopenhaageni konverentsi, kus võeti vastu järjekordne EIK-teemaline deklaratsioon. EIK võimaliku reformimisega seotud töö jätkub EN ministrite komitee ekspertgruppides. 2019. aasta lõpuks peab ministrite komitee otsustama, kas Interlaki deklaratsiooni järgselt võetud meetmed on olnud piisavad, et tagada konventsiooni kontrollimehhanismi jätkusuutlik toimimine, või on vaja põhjalikumaid muudatusi.

2018. aastal lahendas EIK 133 Eesti vastu esitatud kaebust. Neist 8 otsust kuuluvad avaldamisele. Pärast valitsuse seisukohtade saamist tegi EIK neljas asjas sisulised otsused ja neli kaebust tunnistas vastuvõetamatuks. Osaline rikkumine leiti 2018. aastal vaid ühes lahendis. *M.T. vs. Eesti* asjas leidis EIK, et riik ei ole rikkunud konventsiooni artikli 5 lõiget 4 (õigus isikuvabadusele ja –puutumatusse, kinnipidamise õiguspärasuse kontroll) osas, mis puudutab sundravil oleva isiku suhtes haiglavälise ekspertiisi mitterääramist. Kaebuse, mis puudutas sama artikli alusel juurdepääsu kohtumenetlusele, tunnistas EIK vastuvõetamatuks *ratione personae*. *Jatsõšõn vs. Eesti* otsuses leidis EIK, et riik ei ole rikkunud konventsiooni artiklit 3 (piinamise, ebainimliku ja alandava kohtlemise keeld), kuna kaebaja transportimiseks kasutatud saatebussi üksikkambri põrandapindala oli võrreldav reisijateveoks ette nähtud nõuetega ning üksnes turvavöö puudumine, ilma muude raskendavate asjaoludeta, ei ületa artikli 3 kohaldamiseks nõutud miinimumlävendit. Artikli 8 alusel seoses vanaema matustele sõidust loobumisega esitatud kaebuse tunnistas EIK vastuvõetamatuks kui selgelt põhjendamatu. *A.T. vs. Eesti* otsuses asus EIK seisukohale, et riik ei ole kaebaja konventsiooni artikliga 3 tagatud õigusi ohjeldusmeetmete kohaldamisega rikkunud, ent leidis artikli 8 (õigus era- ja perekonnaelu austamisele) positiivse kohustuse rikkumise, kuna ühte kaebaja kaebust ei olnud piisavalt uuritud. *A.T. vs. Eesti (2)* kohtuasjas ei leidnud EIK ühtegi rikkumist, asudes seisukohale, et konventsiooni artiklit 3 ei ole rikutud, kuigi kaebaja suhtes oli kohaldatud viiest võimalikust julgeolekumeetmest nelja. EIK nõustus, et antud asjas oli vanglal põhjust uskuda, et kaebaja on niivõrd ohtlik, et tema puhul ei oleks ühe julgeolekumeetme kohaldamisest piisanud.

Lüütsepp vs. Eesti kaebuse, mis oli esitatud konventsiooni artikli 6 lõike 1 (õigus õiglasele kohtumenetlusele), artikli 8 (õigus eraelu austamisele) ning artikli 13 (õigus tõhusale õiguskaitsevahendile) väidetava rikkumise peale seoses jälitustegevusega, tunnistas EIK vastuvõetamatuks, kuna riigisisised õiguskaitsevahendid olid ammendamata. *V.S. vs. Eesti* vanglas arstiabi osutamise seotud konventsiooni artikli 3 alusel esitatud kaebust pidas EIK selgelt põhjendamatuks, kuna ükski asja juures olevatest ravidokumentidest ei kinnitanud kaebaja väiteid, et vangla ei järginud arstide juhiseid. EIK nõustus, et kaebaja

vigastus ei nõudnud kohest ravi ning talle võimaldati seda üldise ravijärjekorra alusel ilma liigse viivitusega. **Merisalu vs. Eesti** konventsiooni artikli 6 lõike 1 (õigus õiglasele kohtumenetlusele) alusel esitatud kaebuse tunnistas EIK vastuvõetamatuks, sest maakohtu menetluslik viga oli ringkonnakohtu menetluses heastatud, kuna kaebajad said apellatsioonkaebuses esitada vastuväited neile maakohtus edastamata jäetud seisukohale. **Maksimov vs. Eesti** kaebuse, mis oli esitatud konventsiooni artikli 3 alusel seoses Tallinna vangla tingimustega, kustutas EIK oma otsusega kohtuasjade nimistust põhjusel, et kaebaja ei vastanud kohtu kirjadele. EIK lõpetab kaebuse menetlemise, kui asjaoludest nähtub, et kaebaja ei kavatse ise oma kaebuse juurde jääda.

Seisuga 1. jaanuar 2019 oli EIK-s pooleli 28 Eestile vastamiseks saadetud kaebuse arutamine. Samuti sekkus Eesti ühte kohtuasja, kus Eesti kodanik on esitanud kaebuse teise konventsiooniosalise vastu.

2018. aastal lõpetas EN ministrite komitee 2 Eesti kohta tehtud otsuse täitmise järelevalve.

1. augustil 2018 jõustus rahvusvaheliselt Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni (edaspidi *konventsioon*) protokoll nr 16, mille eesmärk on aidata kaasa EIK ja riikide kõrgeimate kohtute vahelisele dialoogile. Kuna Eesti on protokoll nr 16 ratifitseerinud, saab Riigikohus küsida EIK-lt nõuandvaid arvamusi. Euroopa Liidu ühinemine konventsiooniga 2018. aastal sisuliselt edasi ei liikunud.

2018. aastal pikendas Eesti *ad hoc* kohtunike (Madis Ernits, Meeli Kaur, Villem Lapimaa ja Peeter Roosma) volitusi kahe aasta võrra.

2018. aasta sügisel viidi läbi konkurss Eesti järgmise EIK kohtuniku kandidaatide leidmiseks, kuna Eesti alalise kohtuniku Julia Laffranque'i volitused kehtivad 2020. aasta alguseni. 13. detsembri 2018 istungil kiitis Vabariigi Valitsus heaks järgmised kolm kandidaati (alfabeetilises järjestuses): Madis Ernits, Meeli Kaur, Peeter Roosma. Eesti kohtuniku valib Euroopa Nõukogu parlamentaarne assamblee eeldatavalt juunis 2019.

1. Üldinformatsioon arengutendentsidest Euroopa Inimõiguste Kohtus

1.1 Statistika

2018. aastal esitati EIK-le 43 100 kaebust, mis on 32% vähem kui aasta varem (63 350). EIK põhjendab kaebuste arvu vähenemist Türgist, Ungarist ja Rumeeniast laekuvate kaebuste vähenemisega. Seisuga 31. detsember 2018 oli EIK-s menetlemisel pooleli 56 350 kaebust, 1. jaanuaril 2018 oli see arv 56 250 (1. jaanuaril 2013 - 128 100). Seega ei ole pooleli olevate kaebuste arv aastaga sisuliselt muutunud. Menetluses olevatest kaebustest on 1. jaanuari 2019 seisuga 68,7 % esitatud 5 riigi vastu (20,9 % Venemaa, 15,1 % Rumeenia, 12,9 % Ukraina, 12,6 % Türgi ja 7,2 % Itaalia).

Statistikast nähtub, et aina rohkem kaebusi antakse seitsmeliikmelise koja asemel lahendamiseks kolmeliikmelisele komiteele, mis tähendab, et aina rohkem kaebusi loetakse korduvkaebuseks (vt punkt 1.2). Nii on vähenenud kojas ja suurkojas läbivaatamisel olevate kaebuste arv 15 % (1. jaanuaril 2018 oli see arv 26 250, 31. detsembril 2018 22 250). Samal ajal on tõusnud kolmeliikmelise komitee otsust ootavate kohtuasjade arv 14 % (1. jaanuaril 2018 oli see arv 25 700, 31. detsembril 2018 29 350) ning ainuisikuliselt asju lahendava kohtuniku otsust ootavate vastuvõetamatute kaebuste arv 10% (1. jaanuaril 2018 oli see 4300, 31. detsembril 2018 4750). Administratiivselt kõrvaldatud (nõuetele mittevastavate) kaebuste arv vähenes 2018. aastal varasema aastaga võrreldes 14 % (22 650 / 19 550).

EIK registreeris 2018. aastal 132 Eesti Vabariigi vastu esitatud uut kaebust, mis on edastatud erinevatele kohtukoosseisudele lahendamiseks. Vastuvõetamatuks tunnistati ja kohtuasjade nimistust kustutati ainuisikuliselt asju läbivaatava kohtuniku poolt 125 kaebust ning kolmeliikmelise komitee poolt 4 kaebust. Lisaks tegi EIK 4 sisulist otsust. Kokku tegi EIK 2018. aastal Eesti suhtes 133 lahendit. Võrdluseks, et 2017. aastal esitati Eesti Vabariigi vastu 156 kaebust ja EIK tegi kokku 152 lahendit (sh 4 avaldamisele kuuluvat otsust). 2018. aastal esitatud 26-st esialgse õiguskaitse taotlusest rahuldati üks.

Kokku on EIK 1. jaanuari 2019 seisuga registreerinud 68 Eesti vastu esitatud kaebust. 1. jaanuaril 2018 oli see arv sama. Registreeritud kaebus vastab formaalsetele nõuetele, kuid see ei tähenda, et kaebus edastatakse riigile vastamiseks. Suurema osa kaebustest tunnistab EIK vastuvõetamatuks ilma neid Eestile vastamiseks saatmata. 2018. aasta lõpuks oli Eestile kui vastustajariigile edastatud kaebustest menetluses pooleli 28 kaebuse arutamine. Lisaks esitas Eesti 2018. aastal kolmanda isikuna sekkujana oma seisukohad kohtuasjas, mille Eesti kodanik on algatanud teise konventsiooniosalise riigi vastu.

1.2 Konventsioonisüsteemi reform ja EIK menetluslikud uuendused

Veebruaris 2010 toimus Šveitsi eesistumise ajal Interlakeni konverents, millel EN liikmesriigid võtsid vastu deklaratsiooni ja tegevuskava EIK reformimiseks, kuna EIK-s lahendamiseks pooleli olevate kaebuste arv oli tõusnud juba ca 120 000-ni. Jätkukonverentsid toimusid aprillis 2011 Izmiris, aprillis 2012 Brightonis ning aprillis 2015 Brüsselis. 2018. aastal toimus Taani EN eesistumise ajal konverents „Euroopa inimõiguste konventsiooni süsteemi jätkuv reform – parem tasakaal, suurem kaitse“ ning

13. aprillil 2018 võeti vastu Kopenhaageni deklaratsioon.¹ Deklaratsioonis rõhutatakse konventsioonisüsteemi subsidiaarsust – st riikide kohustust tagada oma riigis inimõigused ja põhivabadused, nii nagu EIK neid kohtupraktikas juba tõlgendanud on. Riigid peavad täitma enda suhtes tehtud otsuseid, ent järgima ka EIK kohtupraktikas üldiselt välja kujundatud põhimõtteid, et vältida analoogsete kaebuste EIK-sse jõudmist. Deklaratsioonis leitakse, et Euroopa tasandi ja riikide paremat dialoogi võimaldab kolmanda isikuna sekkumiste suurendamine ning konventsiooni protokoll nr 16 jõustumisel avanevad võimalused. Kohtunike valimisega seoses pannakse riikidele ja EN parlamentaarsele assambleele (edaspidi *ENPA*) südamele valikumenetluse läbipaistvust ning parimate kandidaatide leidmise ja valimise vajalikkust.

Mis puudutab konventsiooni fakultatiivset protokoll nr 16², siis kuna 12. aprillil 2018 ratifitseeris Prantsusmaa selle kümnenda riigina, siis jõustus protokoll selle ratifitseerinud riikide suhtes 1. augustil 2018. Eesti on protokoll nr 16 ratifitseerinud, seega alates 1. augustist 2018 saab Riigikohus taotleda EIK-lt nõuandvaid arvamusi. Konventsiooni 15. protokoll³ ei ole veel jõustunud, kuna selle jõustumiseks on vaja protokoll nr 16 jõustamine kõigi 47 EN liikmesriigi poolt. 1. jaanuari 2019 seisuga oli see protokoll ratifitseerimata veel kahel riigil (BH, IT).

EN ministrite komitee ekspertgruppide tasandil jätkus 2018. aastal analüüsi koostamine konventsiooni koha kohta Euroopa ja rahvusvahelises õiguskorras, mis peab valmima 2019. aastal.⁴ Samuti peab Interlakeni deklaratsioonist tulenevalt ministrite komitee enne 2019. aasta lõppu otsustama, kas deklaratsioonide alusel võetud meetmed on olnud piisavad, et tagada konventsiooni kontrollimehhanismi jätkusuutlik toimimine, või on vaja põhjalikumaid muudatusi.

Ka EIK ise on võtnud mitmeid meetmeid, mis peaksid tagama kohtu jätkusuutlikkuse tulevikus. 2018. aastal laiendas EIK kaebuste edastamise lihtsustatud korda suuremale osale EN riikidest, sh Eestile. See kord tähendab kaebuse edastamist ilma EIK-poolse faktide kokkuvõteteta. Muudatus võimaldab EIK-l edastada kaebused riikidele vastamiseks kiiremini kui seni, kuid suurendab riikide töökoormust faktoloogia koostamisel. Samuti ei vähenda see meede kokkuvõttes menetluse üldpikkust, kuna EIK-s seisab senisest suurem töö ees pärast mõlema poole seisukohtade saamist.

¹ Interlakeni, Izmiri, Brightoni, Brüsseli ja Kopenhaageni deklaratsioonid inglise ja eesti keeles: <http://www.vm.ee/?q=taxonomy/term/229>.

² RT II, 16.06.2017, 4. Protokolliga nr 16 täiendatakse EIK pädevust ja antakse kohtule õigus konventsiooniosalise määratud kõrgema kohtu taotluse alusel anda nõuandvaid arvamusi konventsiooni konkreetse kohtuasja kontekstis riigisisel tasandil tõlgendamiseks.

³ RT II, 28.03.2014, 2. 15. protokolliga lisatakse konventsiooni preambulisse viide subsidiaarsuse põhimõttele ja kaalutusõiguse doktriinile; kohtunike uus vanusepiirang 65 aastat seatakse sõltuvusse kandideerimise ajast; kaotatakse ära kohtuasja poole õigus vaielda vastu 7-liikmelise koja pädevuse üleandmisele 17-liikmelisele suurkojale; lühendatakse EIK-le kaebuse esitamise tähtaega kuult kuult neljale kuule; muudetakse „vähetähtsate“ kaebuste vastuvõetavuse kriteeriumi, et võimaldada suurema arvu vähetähtsate kaebuste vastuvõetamatuks tunnistamine.

⁴ Asjaomaste ekspertgruppide kohtumiste aruanded ja muud dokumendid arvutivõrgus: <https://www.coe.int/en/web/human-rights-intergovernmental-cooperation/documents>.

Lisaks otsustas EIK kohtu töövõime tagamiseks juba 2017. aastal ühepoolselt muuta ka korduvkaebuse⁵ tõlgendust ning lugeda selleks ka kaebused, millega analoogsete suhtes on olemas väljakujunenud kohtupraktika teiste riikide kohta (nn laiendatud WECL, *well established case-law*). Nüüdseks on kasutusele võetud erinevad korduvkaebuste kategooriad. Kui WECL iseenesest tähendab, et kaebust arutab EIK kolmeliikmeline komitee, mille otsused on lõplikud ning mille koosseisu ei kuulu vastustajariigi kohtunik, siis kiir-WECL (*fast-track WECL*) tähendab, et analoogsed kaebused saadetakse riigile ühise pakatina, kaebajate nimed on loetletud kaaskirja lisas. Selliste kaebuste edastamisel teatab EIK riigile, et riigil ei ole kohustust vastata, sest nendes asjades eeldab ja eelistab EIK sõbralike kokkulepete sõlmimist.

Samuti on EIK kantselei riike teavitanud, et alates jaanuarist 2019 hakatakse kohaldama kohustuslikku eelmenetlust (*compulsory non-contentious phase*), kus tuleb otsustada sõbraliku kokkuleppe üle. EIK kavatses hakata saatma suurema osa kaebustega koos riikidele kohe sõbraliku kokkuleppe ettepanekud, st mittevaralise kahju hüvitamise summad, mille arutamiseks antakse kaebajale ja riigile lisaaeg. Kokkuleppe sõlmimine ei ole kohustuslik, ent see võib tekitada kaebajates arusaama, et EIK on võtnud seisukoha juba ka kaebuse sisu kohta.

1.3 Euroopa Liidu ühinemine konventsiooniga

Lissaboni leping näeb ette Euroopa Liidu (edaspidi *EL*) ühinemise inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooniga. Alates 1. juunist 2010 võimaldab seda ka konventsioon. EL poolt pidas liitumisläbirääkimisi Euroopa Komisjon (edaspidi *KOM*), EN poolel *ad hoc* mandaadi alusel inimõiguste juhtkomitee (edaspidi *CDDH*). Aprillil 2013 jõudis *CDDH ad hoc* töörühm ühinemislepingu ja seletuskirja teksti osas üksmeelele.⁶ 4. juulil 2013 saatis *KOM* ühinemislepingu projekti Euroopa Kohtule (edaspidi *EK*), kes oma 18. detsembri 2014 arvamuses asus seisukohale, et ühinemislepingu projekt ei ole kooskõlas ELi aluslepingutega, kuna selles ei ole võetud piisavalt arvesse ELi kui riikide ühenduse ega ELi õiguse eripärasid.⁷ 2018. aasta novembris arutasid EL liikmesriigid *KOM*i esitatud uut töödokumenti (EL vastutuse väljajätmine EIK-s ÜVJP-valdkonna (õigus)aktide eest), kuid liitumisläbirääkimiste taasavamist Strasbourgis ei ole EL taotlenud.

EL peab arvestama, et ühinetakse olemasoleva konventsioonisüsteemiga, kuhu kuuluvad 47 Euroopa riiki, kellest 19 ei kuulu ELi. Samuti tuleb arvestada, et 2013. aastal valminud lepingu tekst oli pikkade ja keeruliste läbirääkimistega saavutatud habras kompromiss.

1.4 Muu Eesti tegevus seoses EIK-ga

1. juunil 2018 täitis 2016. aastal valitud Eesti *ad hoc* kohtunike EIK-s⁸ (Madis Ernits, Meeli Kaur, Villem Lapimaa ja Peeter Roosma) volituste kaheaastane tähtaeg ning

⁵ Korduvkaebused on kaebused, millega analoogsete asjaolude suhtes on EIK konkreetse riigi kohta juba rikkumist tuvastava otsuse teinud, st tegemist on süsteemse või struktuurse probleemiga.

⁶ *CDDH ad hoc* kohtumiste aruanded ja ühinemisdokumentide projektid arvutivõrgus: http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/hrpolicy/Accession/Meeting_reports_en.asp.

⁷ Euroopa Kohtu 18. detsembri 2014 [arvamus asjas 2/13](#).

⁸ Konventsiooni artikli 26 lõike 4 kohaselt osaleb *ex officio* liikmena koja ja suurkoja töös asjaomasest konventsiooniosalisest valitud kohtunik. Kui kohtunik puudub või tal ei ole võimalik osaleda, täidab kohtuniku ülesandeid isik, kelle kohtu esimees valib asjaomase konventsiooniosalise varem esitatud

olemasolevate *ad hoc* kohtunike nõusolekul pikendati nende volitusi veel kaheks aastaks. Kuna *ad hoc* kohtunikke rakendatakse vaid erandjuhtudel, siis ei ole uusi *ad hoc* kohtunikke otstarbekas valida iga kahe aasta tagant. Eelmised *ad hoc* kohtunikud oli ametis kokku kuus aastat (2010-2016).⁹

ENPA on Eesti riiki teavitanud, et kuna praeguse Eesti kohtuniku EIK-s, Julia Laffranque'i ametiaeg lõpeb 3. jaanuaril 2020, peab Eesti esitama ENPAle kolmest kandidaadist koosneva nimekirja uue kohtuniku valimise võimaldamiseks. Vabariigi Valitsus kiitis oma 13. detsembri 2018 istungil heaks järgmised kolm kandidaati (alfabeetilises järjestuses): Madis Ernits, Meeli Kaur, Peeter Roosma. Kuna Euroopa Nõukogu ministrite komitee resolutsiooniga nr 2010/26 loodi EIK kohtuniku kandidaatide valimise nõuandev ekspertkomisjon, esitas Eesti esmalt kolmeliikmelise nimekirja (alfabeetilises järjestuses ja koos kandidaatide elulookirjelduste ja teabega valimismenetluse käigu kohta) nõuandvale komisjonile. ENPA-le tuleb nimekiri esitada mais 2019, kuna ENPA soovib valida uue Eesti kohtuniku juunis 2019 toimuval istungjärgul.

Mis puudutab riiklike ekspertide EIK kantseleisse saatmist, siis 15. oktoobrist 2013 kuni 30 septembrini 2016 oli sellises lähetuses Riigikohtu nõunik. 1. septembrist 2016 saatsid Justiitsministeerium ja Tallinna Ringkonnakohtus aastasesse lähetusse ringkonnakohtu kohtujuristi. 1. jaanuarist 2018 oli EIK kantseleis üheaastases lähetuses järgmine Tallinna Ringkonnakohtu kohtujurist. Kahjuks tekkis 2018. aastal olukord, kus Riigikohtust ja alama astme kohtutest otsustati uut eksperti 2019. aastaks EIK-sse mitte saata. 2019. aastal tuleb otsustada, kelle eelarvest ning millises korras asjaomane ekspert tulevikus EIK kantseleisse lähetatakse. Eesti eksperdi EIK kantseleisse lähetamine ei ole abiks mitte ainult EIK-le. Lähetatud ekspert toob Eesti kohtusüsteemi tööle naastes kaasa olulisi teadmisi EIK toimimise ja kohtupraktika kohta.

nimekirjast. *Ad hoc* kohtunike nimetamise kord ja tähtajad on täpsustatud kohtureeglite reeglis 29¹. *Ad hoc* kohtunike nimekirjad: http://www.echr.coe.int/Documents/List_adhoc_judges_BIL.pdf.

⁹ Esimese *ad hoc* kohtunike nimekirja esitas Eesti EIK-le 1. juunil 2010 ning aastatel 2012 ja 2014 pikendas valitsus algselt valitud kohtunike volitusi (v.a Julia Laffranque'i volitused, kes on alates 3. jaanuarist 2011 Eesti alaline kohtunik EIK-s).

2. 2018. aastal Eesti Vabariigi kohta tehtud sisulised otsused¹⁰

EIK tegi Eesti kohta kaheksa avaldamisele kuuluvat otsust, millest neli on sisulised otsused (*judgments*).

2.1 23. oktoobri 2018 otsus asjas *M.T. vs. Eesti* (kaebus nr 75378/13)¹¹

Kaebus oli esitatud konventsiooni artikli 5 lõigete 1 ja 4 (õigus isikuvabadusele ja – puutumatusse, kinnipidamise õiguspärasuse kontroll) väidetava rikkumise peale. Kaebaja leidis, et tema poja, O.T., sundravi oli konventsiooniga vastuolus, kuna vähem koormavaid meetmeid ei kaalutud ning sõltumatut (haiglavälist) ekspertiisi ei tehtud. Samuti leidis ta, et tema pojalt puudus konventsiooni artikli 5 lõikes 4 ette nähtud võimalus vaidlustada oma kinnipidamist.

EIK ei nõustunud, et O.T.-l puudus konventsiooni artikli 5 lõikes 4 nõutud juurdepääs menetlusele. EIK nõustus valitsusega, et O.T. ei saa olla kõnealuse rikkumise ohver, kuna tema emal M.T.-l on olnud võimalik O.T. sundravi vaidlustada. Kuigi kõnealusel ajal ei olnud selge, kas O.T.-l endal asjaomane õigus oli, on Eesti kohtupraktikas hiljem selgitatud – Riigikohtu 5. juuni 2017 otsuses kriminaalasjas nr 3-1-1-62-16 -, et KrMS § 403 lõige 4 annab ka sundravil olevale isikule endale aluse ja õiguse sundravi lõpetamiseks taotluste esitamiseks. **Seetõttu tunnistas EIK konventsiooni artikli 5 lõike 4 alusel esitatud kaebuse kohtumenetlusele juurdepääsu osas vastuvõetamatuks *ratione personae*.**

Kaebuse teise osa, mis puudutas O.T. suhtes tehtud meditsiiniliste ekspertiiside erapoolikust, tunnistas EIK vastuvõetavaks. EIK selgitas esmalt oma väljakujunenud kohtupraktika põhimõtteid, mille kohaselt on isiku konventsiooni artikli 5 lõike 1 punkti e alusel kinnipidamiseks kolm kohustuslikku eeltingimust: isikul on raske psüühikahäire, mis on tuvastatud pädeva asutuse poolt objektiivsete andmete alusel; psüühikahäire peab olema selline, et annab aluse sundravi määramiseks; jätkuv kinnipidamine sõltub seisundi kestvusest. Arstliku hinnangu kohta on EIK varem rõhutanud, et see peab olema tehtud suhteliselt hiljuti, et kohtud saaksid isiku seisundit kohaselt hinnata. Samas on EIK mõõnnud, et selle kindlakstegemisel, kas isik vajab raske psüühikahäire tõttu sundravi, on riigiasutustel teatud kaalutusõigus. EIK pidas oluliseks, et O.T. algne sundravile paigutamine toimus 8. novembri 2010 põhjaliku ekspertiisi alusel ning kaebaja ei vaidlustanud ekspertiisi tulemusi. Edasi toetuti kaebaja sundravi jätkamisel eelkõige haigla arstliku komisjoni 11. detsembri 2012 arvamusele, mille andsid O.T. raviarst ja selle haigla, kus O.T. viibis, osakonnajuhataja. EIK nõustus, et selle aja jooksul ei olnud vajadust uue nõ sõltumatu (ehk haiglavälise) psühhiaatrilise arvamuse järele. Fakt iseenesest, et hinnangu annavad sama haigla arstid – kui isiku ja töötajate vahel ei ole olnud usaldusekaotust või muud ummikseisu – ei ole piisav, et väita, et need arstid ei suudaks täita oma kohustusi, olla sõltumatud, professionaalsed ja objektiivsed.

¹⁰ Eesti kohta tehtud otsuste eestikeelsed tõlked ja lühikokkuvõtted on arvutivõrgus kättesaadavad Välisministeeriumi kodulehel: <http://vm.ee/et/taxonomy/term/229> ning Riigi Teataja kodulehel: <https://www.riigiteataja.ee/viited/Leht.html?id=3> ja https://www.riigiteataja.ee/kohtuteave/eik_liigitus.html?tegevus=&jaotus=EIK.EIKEESTI&avatudJaotused=&suletudJaotused=&jaotusedVaikimisiAvatud=.

¹¹ Kohtuasjades, kus kaebaja on tähistatud initsiaalidega, on EIK rahuldanud kaebaja konfidentsiaalsustaotluse ning ka riigisiselt ei tohi kaebaja isikut avalikustada.

Mis puudutab arstliku komisjoni arvamuste sisu ja väidetavat piisavate põhjenduste puudumist, siis märkis EIK, et Eesti kohtud kuulasid istungil ära ka arvamuse andnud sundravi osakonna juhataja. Samuti kuulati istungil ära O.T. ja M.T. Nende tõendite alusel kogumis otsustasid Eesti kohtud haiglavälist ekspertiisi mitte määrata. EIK pidas oluliseks, et lisaks väitele, et arvamuse olid andnud sama haigla arstid, ei olnud ka kaebaja ise toonud välja mingeid arstide erapoolikusele viitavaid asjaolusid. **Eeltoodud asjaoludel pidas EIK õiguspäraseks Eesti kohtute kaalutlusotsust mitte määrata O.T. suhtes täiendavat haiglavälist ekspertiisi ning asus seisukohale, et Eesti ei ole rikkunud konventsiooni artikli 5 lõiget 4.**

2.2 30. oktoobri 2018 otsus *Jatsõtšõn vs. Eesti* (kaebus nr 27603/15)

Kaebus oli esitatud konventsiooni artiklite 3 (piinamise, ebainimliku ja alandava kohtlemise keeld) ja 8 (õigus era- ja perekonnaelu austamisele) väidetava rikkumise peale. Kinnipeetavast kaebaja pidas alandavaks talle lühiajaliseks väljaviimiseks vanglast vanaema matustele käe- ja jalaraudade paigaldamist ning saatebussi tingimusi.

EIK märkis esmalt, et kuigi kaebaja oli ise vabatahtlikult loobunud matustele minekust ega sõitnud saatebussiga vangla territooriumilt välja, on kaebus vastuvõetav, kuna kaebaja oli siiski esmalt veetnud teatud aja vaidlusalustes tingimustes. Artikli 3 alusel esitatud kaebuse sisulisel hindamisel kordas EIK esmalt põhimõtet, et artikkel 3 näeb ette ühe kõige olulisematest demokraatliku ühiskonna põhiväärtustest – piinamise, alandava ja ebainimliku kohtlemise keelu. Kõnealune väärkohtlemine peab siiski ületama minimaalse lävendi, et konventsiooni artikkel 3 oleks kohaldatav. Asjaomane hindamine on suhteline ja sõltub mh konkreetse asja asjaoludest, kohtlemise kestusest, selle füüsilistest ja vaimsetest tagajärgedest isikule ning teatud juhtudel isiku soost, vanusest ja tervisest.

Kaebaja asjas hindas EIK saatebussi üksikkambri põranda pindala - 0.51m² - ning turvavööde ja käepidemete puudumist. EIK märkis, et piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise tõkestamise Euroopa komitee (edaspidi CPT) on pidanud ebapiisavaks individuaalseid istekohti suurusega 0.4, 0.5 ja isegi 0.8 m². EIK kinnitas, et peab CPT välja kujundatud kriteeriume kaalukateks ka enda kohtupraktikas, ent artikli 3 rikkumise tuvastamiseks ei piisa üksnes numbrite võrdlemisest, vaid hinnata tuleb kogupilti. Näiteks on EIK varasemas kohtupraktikas võtnud arvesse sõitude sagedust ja pikkust, kinnipeetavate võimalust sõidupäevadel korralikult süüa, muid saatebussi tingimusi ja kinnipeetavate arvu vastavust kohtade arvule saatebussis.

Mis puudutab kaebaja saatebussi üksikkambri põranda pindala, siis nõustus EIK, et kaebajale tagatud tingimused olid võrreldavad tavatranspordile sätestatud miinimumnõuetega (EL direktiiv 2001/85/EÜ) ja Eesti kohtute selline võrdlus oli asjakohane. EIK selgitas, et kuigi kinnipeetavate transport hõlmab igal juhul täiendavaid piiranguid, ei tohiks põhitingimused siiski jääda põhjendamatult allapoole nõuetest, mida riik on otsustanud tagada tavaelanikkonnale. Kuigi EIK nõustus CPT soovitusel, et üldjuhul tuleks tagada selliste elementide olemasolu transpordivahendis, mis aitaksid vältida isikul tasakaalu kaotust transpordivahendi liikumise ajal, märkis ta, et turvavööde puudumine üksinda ei anna siiski alust leida, et artiklit 3 oleks rikutud (vastupidise näitena

tõi EIK ratastoolis isiku paigutamise bussi selliselt, et ratastool ei olnud liikuvus bussis kuidagi fikseeritud). **Eeltoodust tulenevalt, ning arvestades, et kaebaja viibis saatebussis vaid väga lühikest aega ja ühel korral, asus EIK seisukohale, et artikli 3 miinimumlävendit ei ole ületatud ning konventsiooni ei ole rikutud.**

Konventsiooni artikli 8 alusel esitatud kaebuse tunnistas EIK vastuvõetamatuks. EIK kordas esmalt, et artikkel 8 ei taga kinnipeetavale isikule piiranguteta õigust lahkuda vanglast perekondlikel põhjustel. Samas märkis EIK, et keeld minna lähedase isiku matustele või heidutavate ja ebaselgete piirangute seadmine (sh kohustus kanda vanglariietust ning käe- ja jalaraudu, millisest kohustusest anti teada alles viimasel hetkel) võib olla sekkumine isiku artikliga 8 kaitstud õigustesse. Käesolevas asjas oli kaebajale antud luba minna vanaema matustele, kuid ta loobus sellest tulenevalt talle seatud piirangute – kanda käe- ja jalaraudu – sisust. Kuna EIK ainuisikuliselt asju läbi vaatav kohtunik oli konventsiooni artikli 27 alusel kaebuse käe- ja jalaraudade kandmise kohustuse osas juba eraldi vastuvõetamatuks tunnistanud, ei saanud see asjaolu EIK hinnangul tuua kaasa ka artikli 8 rikkumist. **Seetõttu tunnistas EIK kaebuse konventsiooni artikli 35 lõigete 3 ja 4 alusel vastuvõetamatuks kui selgelt põhjendamatu.**

2.3 13. novembri 2018 otsus *A.T. vs. Eesti* (kaebus nr 23183/15)¹²

Kaebus oli esitatud konventsiooni artikli 3 (piinamise, ebainimliku ja alandava kohtlemise keeld), artikli 8 (õigus era- ja perekonnaelu austamisele) ja artikli 6 lõike 1 (õigus õiglasele kohtumenetlusele) väidetava rikkumise peale. Kaebaja pidas oma õiguste rikkumiseks seda, et tema 2010. ja 2011. aastal haiglas toimunud arstlike läbivaatuste ajal paigaldati talle käe- ja jalaraudade ühendkomplekt ning vanglaametnikud olid läbivaatuste juures ja kuulasid pealt konfidentsiaalseid vestlusi arstiga. Samuti pidas ta oma õiguste rikkumiseks seda, et vangla toimetas ta lastehaiglasse oma vastsündinud last vaatama vael ajal ning kaasas olnud vanglaametnikud ei lubanud tal last puudutada.

EIK hindas esmalt kaebaja haiglavisiitide ajal ohjeldusmeetmete kohaldamise kooskõla konventsiooni artiklitega 3 ja 8. EIK selgitas esmalt artikli 3 kohta käivaid kohtupraktika põhimõtteid (vt ülal p 2.2). EIK märkis, et käeraudade kohaldamine ei anna üldjuhul alust rääkida konventsiooni artikli 3 rikkumisest, kui seda meedet on kohaldatud seaduslikul alusel ning kui see ei hõlma – üle mõistlikult vajaliku – jõu kasutamist või isiku avalikkusele eksponeerimist. Seejuures tuleb võtta arvesse isiku põgenemisohtu, samuti seda, kas ta võib tekitada kahju. Kuna sama kaebust hinnati ka artikli 8 alusel, selgitas EIK, et artikkel 8 võib samuti hõlmata isiku vaimset ja füüsilist terviklikkust. Teatud juhtudel, mis ei too kaasa artikli 3 rikkumist, võib artiklit 8 siiski rikutud olla. EIK kinnitas, et patsiendiinfo kuulub igal juhul artikliga 8 kaitstud isiku eraelu mõiste alla.

Konkreetse kaebuse kohta tõi EIK esmalt välja, et kinnipeetavatele arstiabi tagamisel on riigil ühelt poolt kohustus tagada kinnipeetavate tervis ning vajalik arstiabi; teiselt poolt on riigil konventsiooni artiklist 1 tulenev kohustus tagada kõikide tema jurisdiktsiooni all olevate isikute õigused ja vabadused. Olukorras, kus kinnipeetav vajab vanglavälisest

¹² Kohtuasjades, kus kaebaja on tähistatud initsiaalidega, on EIK rahuldanud kaebaja konfidentsiaalsustaoitluse ning ka riigisisesele ei tohi kaebaja isikut avalikustada.

arstiabi, kaasneb kinnipeetava põgenemise oht või oht, et ta tekitab kahju teistele (sh meditsiinipersonalile või teistele patsientidele) või endale. EIK mõõnis, et haigla meditsiinipersonalilt ei saa eeldada samasugust ettevalmistust – osata käituda kinnipeetavast lähtuva ohu korral adekvaatselt – kui vanglaametnikelt endilt. Niisiis peab riik ennetavalt hindama, millist ohtu konkreetne kinnipeetav endast võib kujutada.

Käesoleval juhul oli kaebajale kohaldatud meetmetel riigisisiseses õiguses seaduslik alus ning lubatud eesmärk – põgenemise ja teiste isikute kahjustamise vältimine. EIK võttis arvesse, et enne kaebajale ohjeldusmeetmete kohaldamist oli vangla saatmisplaani koostamisel võtnud arvesse kaebaja kriminaalset minevikku, sh seda, et tema kuriteod olid läinud ajas aina raskemaks, samuti kaebaja käitumist vanglas. Kaebajale antud hinnangu kohaselt ei austanud kaebaja vanglarežiimi, oli agressiivne ning võimeline ründama nii teisi kui ka kahjustama iseennast. Asjaolu, et kaebaja ei olnud varem proovinud põgeneda, ei omanud tähtsust, sest oluline oli temast lähtuv oht teistele ja iseendale. EIK ei tuvastanud mingeid terviseiga seotud asjaolusid, mis oleksid välistanud ohjeldusmeetmete kohaldamise.

Mis puudutab arsti-patsiendi suhte konfidentsiaalsust, siis rõhutas EIK, et see õigus kohaldub ka kinnipeetavatele. Kuigi käesolevas asjas jäid kaebaja ja valitsus konkreetsete visiitide toimumise asjaolude osas eriarvamusele, ei pidanud EIK seda oluliseks, kuna asus seisukohale, et sekkumine kaebaja eraelusse oli antud juhul põhjendatud samadel põhjustel nagu käe- ja jalaraudade kohaldamine, st tulenevalt konkreetse kaebaja ohtlikkusest.

Kokkuvõttes asus EIK seisukohale, et konventsiooni artiklit 3 ega artiklit 8 ei ole rikutud, kuna kaebaja suhtes oli koostatud kohane ohuhinnang ning kohaldatud meetmed ei hõlmanud jõu kasutamist või kaebaja ebakohast avalikku eksponeerimist. Samal ajal olid kohaldatud meetmed vajalikud ühiskondliku turvalisuse ning teiste isikute õiguste ja vabaduste kaitseks.

Teiseks hindas EIK artiklite 6 ja 8 alusel esitatud kaebusi seoses kaebaja visiidiga lastehaiglasse. EIK pidas selle kaebuse lahendamisel oluliseks, et kaebaja oli tõstatanud asjaomase kaebuse Eesti kohtutes, kuid ükski kohus ei vastanud konkreetsetelt tema väidetele. EIK asus seisukohale, et kuigi ta ei saa seda kaebust sisuliselt hinnata, ei saa ta siiski jätta kõrvale asjaolu, et Eesti kohtud oleksid pidanud kaebaja väidetele hinnangu andma, sh vajadusel tuvastama asjaomaseid fakte ning kaebuse rahuldamata jätmise korral seda põhjendama. **Kuna Eesti kohtud jätsid kaebaja kaebuse rahuldamata ilma lastehaigla intsidenti üldse sisuliselt hindamata, asus EIK seisukohale, et artiklist 8 tulenevat riigi positiivset kohustust on rikutud. Kuigi kaebaja oli taotlenud mittevahalise kahjuna 15 000 eurot, mõistis EIK kaebajale 1500 eurot.**

2.4 13. novembri 2018 otsus *A.T. vs. Eesti (2)* (kaebus nr 70465/14)¹³

Kaebus oli esitatud konventsiooni artikli 3 (piinamise, ebainimliku ja alandava kohtlemise keeld) väidetava rikkumise peale. Kaebaja leidis, et talle vanglas kumulatiivselt kohaldatud julgeolekuabinõud olid ülemäärased. Kuna kaebaja oli läinud 11. veebruaril 2012

¹³ Kohtuasjades, kus kaebaja on tähistatud initsiaalidega, on EIK rahuldanud kaebaja konfidentsiaalsustaoitluse ning ka riigisisesele ei tohi kaebaja isikut avalikustada.

kaaskinnipeetavale juuksurikäärdega kallale ja tekitanud viimasele kehavigastusi, siis kohaldas vangla talle seetõttu 13. veebruaril 2012 täiendavaid julgeolekuabinõusid: (i) kaebaja paigutati eraldi lukustatud kambrisse; (ii) piirati tema vanglasisest liikumis- ja suhtlemisvabadust, et välistada kokkupuuted teiste kinnipeetavatega, kelle tervist ta võiks ohustada; (iii) keelati kehakultuuriga tegelemine, st spordivahendite, spordisaali ja spordiväljakute kasutamine, kuna sinna saatmisel ei ole tagatud kinnipeetava vanglasisesed liikumis- ja suhtlemispiirangud; (iv) otsustati kohaldada kaebaja suhtes väljaspool tema elukambrist käeraudu. 10. augustil 2012 pikendas vangla eelnimetatud julgeolekuabinõusid kuueks kuuks. Lisaks otsustati kohaldada kaebajale käeraudu ka siis, kui keegi siseneb tema elukambrisse. 15. veebruaril 2013 pikendati samu meetmeid veel kuueks kuuks.

EIK kordas esmalt oma väljakujunenud kohtupraktika põhimõtteid artikli 3 kohta (vt ülal punkt 2.2). Edasi märkis EIK, et üksikvangistus (*solitary confinement*) iseenesest ei riku artiklit 3. Teistest eraldamine on küll ebasoovitav, ent selle meetme hindamiseks tuleb võtta arvesse konkreetseid tingimusi, nende rangust ja kestust, nende eesmärki ja mõju konkreetsele isikule. Keeld suhelda kaasvangidega, mis tuleneb turvalisuskaalutlustest, distsiplinaarkaristusest või muudest kaitsepiirangutest, ei ole iseenesest alandav. Samal ajal täielik tunnetuslik isolatsioon (*sensory isolation*), sh sotsiaalne isolatsioon, võib kahjustada isiku psüühikat ega ole õigustatav ka turvalisus- või muude kaalutlustega. Samuti ei või üksikvangistust kohaldada igavesti ning isikul peavad olema selle vastu menetluslikud tagatised.

Kohaldades neid põhimõtteid kaebaja kohtuasjas, rõhutas EIK esmalt, et kaebajale oli kohaldatud viiest võimalikust vangistuseseaduse § 69 lõikes 2 ette nähtud julgeolekuabinõust nelja. **Siiski nõustus EIK, et antud juhul oli vanglal põhjendatud alus uskuda, et kaebaja on ohuks teistele kinnipeetavatele ja ka vanglaametnikele.** Lisaks konkreetsele ründele kaasvangi suhtes oli kaebaja telefonitsi ähvardanud Justiitsministeeriumi ametnikku. Samuti oli kaebajal väga vägivaldne taust, ta oli hinnatud agressiivseks ja madala stressitaluvusega isikuks. EIK märkis ka, et kuigi kaebaja ja valitsus on eri seisukohtadel kaebaja kambri suuruse osas, oli kaebaja üksikkamber igal juhul suurem kui 6m², mis on CPT arvates üksikkambri miinimumsuuruseks piisav. Samuti pidas EIK oluliseks, et kuigi kaebaja ei saanud kasutada spordisaali, oli tal võimalik veeta üks tund päevas jalutusboksis. Mis puudutab kaebaja sotsiaalseid tingimusi, st vanglasisese liikumis- ja suhtlemisvabaduse piiramist, siis pidas EIK oluliseks, et kaebaja osales – kuigi mitte grupis, vaid üksinda – sotsiaalprogrammides ja õppetegevuses ning võis kasutada internetti, laenutada raamatuid ja vaadata kambris televiisorit. Ka ei piiratud kaebaja pikaajalisi ja lühiajalisi kohtumisi talle lähedaste isikutega. Samuti sai ta kohtuda oma juristiga, ta võis kasutada telefoni ja saata kirju. Seega ei olnud kaebaja EIK hinnangul absoluutses isolatsioonis.

EIK mõõnis, et liikumis- ja suhtlemispiirangud võivad ohustada isiku vaimset tervist. Seda on eriti oluline tähele panna käesolevas asjas, kus kaebaja oli ka varem ennast ise kahjustanud. Siiski võttis EIK arvesse, et kaebaja oli pideva arstliku kontrolli all ning ka arstid ei olnud leidnud, et kaebaja paigutamine üksikkambrisse peaks olema keelatud. Ebasoovitavaks oli peetud vaid metsavaatete kambrisse paigutamist. EIK võttis arvesse, et vangla oli regulaarselt hinnanud meetmete kohaldamise vajadust, sh kaebajast lähtuvat

ohtu. Samuti oli vangla meetmete kohaldamise pikendamist igakordselt konkreetsete tõenditega põhjendanud, seega ei ole pikendamine olnud meelevaldne. **Kokkuvõttes asus EIK seisukohale, et artiklit 3 ei ole rikutud.**

Kaebaja on teatanud, et taotleb asja EIK 17-liikmelisele suurkohale üleandmist.

3. 2018. aastal Eesti Vabariigi kohta tehtud otsused kaebuste vastuvõetavuse kohta

Neli Eesti vastu esitatud kaebust tunnistas EIK pärast riigi vastuväidete hindamist vastuvõetamatuks. Need otsused jõustusid avaldamisest ja on lõplikud.

3.1 20. veebruari 2018 otsus (avaldatud 22. märtsil 2018) asjas [Lüütsepp vs. Eesti](#) (kaebus nr 46069/13)

Kaebus oli esitatud konventsiooni artikli 6 lõike 1 (õigus õiglasele kohtumenetlusele), artikli 8 (õigus eraelu austamisele) ning artikli 13 (õigus tõhusale õiguskaitsevahendile) väidetava rikkumise peale. Kriminaaluurimise käigus otsiti novembris 2010 läbi kaebaja kodu, kuigi ametlikult ei tunnistatud tema juhitud MTÜd ega kaebajat kahtlustatavateks. Augustis 2012 kriminaalmenetlus lõpetati. Kaebaja arvas, et uurimise ajal oli tema suhtes teostatud ebaseaduslikku jälitustegevust ning soovis kinnitust teostatud jälitustoimingute kohta. Prokuratuur teatas, et ei saa KrMS sel ajal kehtinud § 121 lõike 1 punktide 1-3 (jälitustoimingust teatamine ja jälitustoiminguga kogutud andmete tutvustamine) alusel kaebaja taotlusele vastata. Tartu Maakohus jättis kaebaja kaebuse läbi vaatamata põhjusel, et Riigiprokuratuur oli vastanud kaebajale kirjaga ega olnud teinud määrust.

EIK rõhutas esmalt, et võib kaebust arutada vaid siis, kui kohased riigisisesed õiguskaitsevahendid on ammendatud, kuna riikidel peab olema esmalt võimalus võimalikud rikkumised ise heastada. Samuti juhtis EIK tähelepanu menetlusosaliste tõendamiskoormisele. Kui valitsus väidab, et riigisisesed õiguskaitsevahendid on ammendamata, siis on valitsuse kohustus näidata, et vastavad õiguskaitsevahendid on tõhusad nii teoorias kui praktikas – st et need on kaebajale kättesaadavad, esitatud kaebuse alusel on võimalik kahju heastada ning kaebusel on mõistlik eduväljavaade. Kui valitsus on seda teinud, peab kaebaja omakorda seadma valitsuse väited kahtluse alla ja näitama, et konkreetsetel asjaoludel kaebaja jaoks tõhusad õiguskaitsevahendid puudusid.

Konkreetsel kohtuasjale hinnangut andes märkis EIK esmalt, et kuigi hetkel, kui kaebaja pöördus kaebusega EIK-sse, ei olnud tal võimalik saada infot selle kohta, kas tema suhtes oli viidud läbi jälitustoiminguid, anti talle sellest teada 27. jaanuaril 2014 ning paar nädalat hiljem võimaldati tutvuda ka jälitustoimikuga. Üksiti informeeriti kaebajat võimalusest esitada jälitusasutuse tegevuse peale kaebus kriminaalmenetluse seadustiku §-s 126¹⁶ sätestatud korras. Nimetatud õiguskaitsevahendi tõhusust kinnitas ka vastav riigisene kohtupraktika. Lisaks viitas EIK valitsuse välja toodud võimalusele esitada kahju hüvitamise taotlus riigivastutuse seaduse alusel. Kaebaja kahtluse osas, et tema suhtes läbi viidud jälitustegevus võis olla laiaulatuslikum kui riigi poolt väidetu ning tal ei olnud võimalik tutvuda kogu jälitustoimiku materjaliga, märkis EIK, et nendele kaebustele vaatamata oli kaebaja kinnitanud oma allkirjaga, et on jälitustoimikuga tutvunud. Samuti ei olnud kaebaja esitanud mingeid konkreetseid taotlusi, millisele infole ta soovib veel

juurdepääsu saada. Pärast jälitustegevusest informeerimist ei olnud kaebaja kasutanud ühtegi võimalust esitada teda puudutava jälitustegevuse osas kaebusi või taotlusi. Kaebaja ei olnud esitanud ka ühtegi väidet selle kohta, et riigisisised õiguskaitsevahendid ei olnud tema jaoks kättesaadavad või need ei olnud piisavalt tõhusad. **Eeltoodust tulenevalt asus EIK konventsiooni artikli 35 lõigete 1 ja 4 alusel seisukohale, et kaebus EIK-sse on vastuvõetamatu, kuna õiguskaitsevahendid on ammendamata.**

3.2 20. veebruari 2018 otsus (avaldatud 22. märtsil 2018) asjas *V.S. vs. Eesti* (kaebus nr 8685/15)¹⁴

Kaebus oli esitatud konventsioon artikli 3 (piinamise, ebainimliku ja alandava kohtlemise keeld) väidetava rikkumise peale. Kaebaja leidis, et vangla ei võimaldanud talle kohest ja õigeaegset arstiabi pärast vanglas saadud traumat. Nimelt ründas kaebajat 11. novembril 2011 vanglas teine kinnipeetav, mille tagajärjel sai kaebaja näotrauma. Vangla meditsiiniosakonnas tehtud röntgenülesvõte tuvastas ninalõualuu murru, misjärel toimetati kaebaja samal päeval kohaliku haigla erakorralise meditsiini osakonda, kus tal diagnoositi kolju- ja näoluude murd ning lahtine koljuvõlvimurd. Kaebaja väitis, et haigla soovitusel kohaselt tulnuks ta saata edasi Tallinnasse operatsioonile, kuid vanglaametnikud keeldusid teda sinna viimast. Samuti keeldusid vanglaametnikud väidetavalt jätmast kaebajat haiglasse statsionaarsele ravile. Kaebaja ei olnud rahul, et ta viidi operatsioonile alles 18. novembril 2011. Ta väitis, et kuna lõualuu oli hakanud ise valesti kokku kasvama, tuli see lahti murda, mis tekitas talle põhjendamatu valu, mida oleks saanud õigeaegse raviga ära hoida.

EIK kordas artikli 3 kohta käiva kohtupraktika põhimõtteid (vt ülal punkt 2.2). Edasi märkis EIK, et artikkel 3 nõuab ka, et kinnipeetavale oleks tagatud kohane arstiabi. Selle nõude sisustamisel lähtub EIK konkreetse kohtuasja asjaoludest. Arstiabi osutamine peab vastama kinnipeetava inimväärikuse austamise nõudele, kuid võtma arvesse ka vangistuse olemust ja selles tulenevaid nõudeid. Kaebaja kaebust hinnates märkis EIK esmalt, et kaebaja ei kahelnud talle osutatud ravi kvaliteedis, vaid väitis, et ravi oleks pidanud saama varem. EIK nõustus valitsusega, et miski kaebaja esitatud ravidokumentides ei kinnita tema väidet, et kaebaja tulnuks kohe haiglasse jätta või kindlalt ettenähtud ajal sinna tagasi tuua või et ta oleks tulnud viia teise haiglasse. Seega ei olnud EIKil alust järeldada, et vanglaametnikud ei järginud meditsiinipersonali korraldusi kaebaja edasise ravi suhtes. Seitsmepäevase ooteaja suhtes viitas EIK oma väljakujunenud kohtupraktikale, mille kohaselt peab tervishoiuteenuste osutamine vanglas vastama riigis kehtestatud üldistele tervishoiuteenuste osutamise nõuetele. Samas ei tähenda see, et kinnipeetavale peab olema tagatud sama tasemega tervishoiuteenus, mida pakutakse parimates raviasutustes väljaspool vanglat. EIK nõustus, et kaebaja vigastus ei nõudnud kohest ravi ning talle võimaldati seda üldise ravijärjekorra alusel. Samuti märkis EIK, et ka kaebaja ise ei nõudnud, et ta kiiremini arsti juurde viidaks. Lisaks ei viidanud kohtu arvates miski sellele, et kaebaja viibimine sel ajal oma kambris, ja mitte vangla meditsiiniosakonnas, oleks tema olukorda halvendanud. **Eeltoodust tulenevalt ei leidnud EIK põhjust asuda riigisisestest kohtutest erinevale arvamusele ning leidis, et kaebus on konventsiooni artikli 35 lõigete 3 punkti a ja 4 alusel vastuvõetamatu, kuna on selgelt põhjendamatu.**

¹⁴ Kohtuasjades, kus kaebaja on tähistatud initsiaalidega, on EIK rahuldanud kaebaja konfidentsiaalsustaotluse ning ka riigisiselt ei tohi kaebaja isikut avalikustada.

3.3 15. mai 2018 otsus (avaldatud 7. juunil 2018) asjas [Maksimov vs. Eesti](#) (kaebus nr 56920/16)

EIK koondas ühte menetlusse kuue kaebaja (Vladimir Nikitin, Martin Villems, Juri Maksimov, Peeter Jeret, Guntars Kaziks ja Vitali Tarasovski) kaebused, mis on esitatud konventsiooni artikli 3 (piinamise, ebainimliku ja alandava kohtlemise keeld) ja artikli 13 (õigus tõhusale õiguskaitsevahendile) väidetava rikkumise peale Eesti riigi poolt. Kõik kaebused puudutavad Tallinna vangla kinnipidamistingimusi – isiklikku kambripinda alla 3m² - ajavahemikus 2007-2014 (vt ülevaate lisa punktid 1.1.-1.5.).

Juri Maksimovi kaebuse kustutas EIK kohtuasjade nimistust, kuna kaebaja ei vastanud EIK kirjadele. Nimelt, kuigi valitsus vaidles kaebusele vastu ning kaebajal omakorda oli võimalus esitada vastuväited valitsuse seisukohtadele ning esitada kahjunõue, siis kaebaja ega tema advokaat ei vastanud EIK-le EIK määratud aja jooksul. EIK teavitusele tähtaja möödumise kohta vastas kaebaja advokaat, et on kaotanud oma kliendiga kontakti. Kaebaja ise EIK kirjadele ei reageerinud.

Eeltoodust tulenevalt otsustas EIK konventsiooni artikli 37 lõike 1 punkti a alusel **kaebuse kohtuasjade nimistust kustutada, kuna asjaoludest võis järeldada, et kaebaja ei kavatsenud jääda oma kaebuse juurde**. EIK kinnitas, et antud juhul puuduvad ka muud artiklis 37 toodud asjaolud, mis nõuaksid kaebuse läbivaatamise jätkamist.

3.4 2. oktoobri 2018 otsus (avaldatud 25. oktoobril 2018) asjas [Merisalu vs. Eesti](#) (kaebus nr 61913/15)

Kaebus oli esitatud konventsiooni artikli 6 lõike 1 (õigus õiglasele kohtumenetlusele) väidetava rikkumise peale. Kaebajad olid kostjad tsiviilkohtumenetluses, kus nende vastu oli esitatud põllu valduse äravõtmise ja hageja külvatud rapsi ülesrandaalimisega tekitatud kahju hüvitamise hagi. Kirjalikus menetluses määras Pärnu Maakohus hagejale lõplike seisukohtade esitamiseks tähtaja 24. november ja kostjatele 4. detsember 2014. Maakohus ei edastanud hageja vastust aga kostjatele ega teinud seda kättesaadavaks ka e-toimikusüsteemis. Pärnu Maakohus rahuldab oma 12. detsembri 2014 otsusega hagi, ilma et kostjad oleksid saanud reageerida hageja viimasele seisukohale. Tallinna Ringkonnakohus oma 1. aprilli 2015 otsuses möönis, et menetlusnorme on rikutud, kuid asus seisukohale, et kuna see ei viinud ebaõige otsuse tegemiseni, tuleb kostjate kaebajate apellatsioonkaebus rahuldamata jätta. Samuti jättis ringkonnakohus vastu võtmata kostjate esitatud tõendid, mille viimased oleksid väidetavalt soovinud esitada juba maakohus, kui neile oleks edastatud hageja viimane seisukoht. Riigikohus kaebajate kassatsiooni menetlusse ei võtnud.

EIK viitas esmalt oma kohtupraktikale, et üldiselt peab menetlusosalistel konventsiooni artiklist 6 tulenevalt olema võimalus olla teadlik kõikidest kohtutoimikusse esitatud materjalidest, mis võivad otsust mõjutada, ning neil peab olema nende tõendite kommenteerimise võimalus. Samas märkis EIK, et tõendite lubatavus on riigisisese regulatsiooni küsimus ning tõendite hindamine on eelkõige riigi enda kohtute pädevuses. Samuti rõhutas EIK, et menetluse õigluse hindamisel tuleb arvesse võtta menetlust tervikuna. Kaebajate asja kohta märkis EIK, et kuigi Pärnu Maakohus ei olnud hageja

viimast kirjalikku seisukohta kaebajatele kättesaadavaks teinud, siis ei ole vaidlust, et neile oli see seisukoht apellatsioonkaebuse esitamise ajal teada ning nad viitasid sellele ka oma apellatsioonis. EIK kordas kohtupraktika põhimõtet, et alama astme kohtu viga on võimalik parandada apellatsioonistmes, kui selle astme kohtul on pädevus esimese astme kohtu otsus tühistada ja teha ise uus otsus või saata asi uueks arutamiseks. EIK nõustus, et antud juhul oli maakohtu menetluslik viga ringkonnakohtu menetluses heastatud, kuna kaebajad said esitada oma vastuväited neile maakohtus edastamata jäetud seisukohale ning ringkonnakohtul oleks olnud õigus maakohtu otsus tühistada.

EIK hindas eraldi ka asjaolu, et ringkonnakohus ei olnud võtnud toimikusse kaebajate esitatud uusi tõendeid, mis sooviti väidetavalt esitada just vastuseks sellele seisukohale, mida neile maakohtus kätte ei toimetatud. EIK nõustus, et tegemist oli statistilise informatsiooniga rapsi saagikuse kohta, mille üle oli sisuline vaidlus toimunud juba maakohtus. Niisiis ei olnud esitada soovitud tõendid sisuliselt uued. Lisaks oli maakohus kaebajate sellekohaseid väiteid juba arvesse võtnud. EIK leidis, et Eesti kohtute hinnangut kahjule ei ole põhjust kahtluse alla seada ning et EIK ei saa Eesti kohtute hinnangut tõenditele asendada enda hinnanguga. EIK asus seisukohale, et kuigi ringkonnakohus ei võtnud kaebajate soovitud tõendeid toimikusse, ei mõjutanud see õiglast tasakaalu poolte vahel selliselt, et oleks muutnud menetluse artikli 6 lõike 1 mõttes ebaõiglaseks.

Eeltoodust tulenevalt tunnistas EIK kaebuse konventsiooni artikli 35 lõike 3 punkti a ja lõike 4 alusel vastuvõetamatuks kui selgelt põhjendamatu.

4. Eesti Vabariigi kohta tehtud kohtuotsuste täitmine

Järelevalvet EIK otsuste täitmise üle teostab konventsiooni artikli 46 lõike 2 alusel EN ministrite komitee. Iga vastustajariik peab rikkumise tuvastanud otsuse jõustumisest kuue kuu jooksul esitama ministrite komitee kohtuotsuste täitmise osakonnale tegevusplaani või tegevusaruande. Tegevusplan esitatakse siis, kui riik leiab, et otsust ei ole võimalik kuue kuu jooksul täita (nt vajalikud seadusemuudatused võtavad kauem aega). Tegevusaruanne esitatakse siis, kui riik leiab, et otsus on juba täidetud. Ülevaade tuleb anda nii individuaalmeetmete (konkreetselt kaebajale hüvitise maksmine, riigisisese teistmisvõimaluse olemasolu ja kasutamine jms) kui ka üldmeetmete (seaduse- või praktikamuudatused, et vältida tulevikus analoogsete kaebuste EIK-sse esitamist) kohta.

Eestis esitab tegevusplaani ja aruanded ministrite komiteele valitsuse esindaja EIK-s.¹⁵ EIK otsuste sisuline täitmine ja aruannete koostamiseks sisendi andmine lasub erinevatel riigiasutustel. Nii on hüvitiste väljamaksmine Rahandusministeeriumi pädevuses, muude meetmete puhul sõltub täitmine sellest, mis valdkonnas EIK rikkumise tuvastas. Kõik Eesti kohta tehtud otsused tõlgitakse eesti keelde ning avaldatakse Välisministeeriumi kodulehel ning Riigi Teatajas. Samas avaldatakse ka nende otsuste lühikokkuvõtted.

¹⁵ Täitmise aruanded on elektrooniliselt kättesaadavad, kui kohtuotsuste täitmise järelevalve osakond on need üles laadinud. Arvutivõrgus kättesaadav info ei ole alati täielik. Vt http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/execution/Themes/Add_info/EST-ai_en.asp ja <http://www.coe.int/bg/web/execution/hudoc-exec-database>.

2018. aastal lõpetati kirjalikus menetluses kahe Eesti kohta tehtud otsuse järelevalve. Ministrite asemike komitee lõpetas 7. veebruaril 2018 (1306. kohtumine) järelevalve asjas *Tolmachev vs. Eesti* (kaebus nr 73748/13) ning 3. oktoobril 2018 (1326. kohtumine) asjas *Leuska jt vs. Eesti* (kaebus nr 64734/11).

Pooleli on jätkuvalt juba 2016. aastal jõustunud kohtuotsuse *Kalda vs. Eesti* (kaebus nr 17429/10) täitmine (vt ka ülevaate lisa punkt 2.1.1). 13. veebruaril 2019 peaks jõustuma 13. novembri 2018 otsus asjas *A.T. vs. Eesti* (vt ülal punkt 2.3).

Aruande punktis 1.2 viidatud EN liikmesriikide EIK-teemalistes deklaratsioonides, mis on pärast nende vastuvõtmist edastatud Eesti asjaomastele riigiasutustele, on rõhutatud riikide laiemat vastutust konventsiooni riigisisese rakendamise eest. Brightoni deklaratsioonis on kutsutud riike üles rikkumisi kohase seadusandluse ning konventsiooni ja EIK praktikaga kooskõlas olevate kohtulahenditega ennetama. Brüsseli deklaratsioonis on rõhutatud vajadust vältida korduvkaebusi, mida aitab tagada see, kui EIK otsuseid ja nende täitmist puudutav teave on riigisiselt võimalikult laiaulatuslikult kättesaadav seadusandlikule, täidesaatvale ja kohtuvõimule. Ka Kopenhaageni deklaratsioonis rõhutatakse peamiselt riikide subsidiaarsuskohustust. EIK enda võetud meetmed, sh suurema osa kaebuste teiste riikide suhtes tehtud otsuste alusel korduvkaebuseks tõlgendamine, näitavad samuti suunda, et riigid peavad ennetavalt lähtuma EIK üldisest kohtupraktikast, mitte ootama enda riigi suhtes rikkumist tuvastava otsuse tegemist.